

U ovom broju možete pročitati:

- ◆ Naš stav: Zašto su tv afere tema broj jedan
- ◆ Komentar na televiziji (3) – piše Zlatko Dizdarević
- ◆ Političko zastrašivanje novinara - Izvori, efekti i rješenja
- ◆ Makedonija: Medijska scena u svjetlu novog zakona
- ◆ Slučaj »Dita«: Istraživačko novinarstvo ili presuđivanje bez suda
- ◆ Slučaj Filipović: Miloševiću ima ko da piše
- ◆ Vijesti
- ◆ Dodatak: »Povelja za slobodu medija«

Svake druge sedmice
priprema agencija *SAFAX*,
Sarajevo
<http://www.mediaplan.ba>

Novosti o medijima

◆ Novinarstvo i demokratija ◆ Mediji u tranziciji

Broj 64/65 Serija I

Sarajevo, 3. avgust 2000.

N a š s t a v

Zašto su tv afere tema broj jedan

Nedavne smjene i ostavke u svijetu bh medija uzburkale su javnost u Sarajevu i Banja Luci do te mjere da bi naivni posmatrač mogao pomisliti da će se zahvaljujući njima u najmanju ruku približiti rasplet bosanske krize. Sarajevske dnevne novine danima, često i preko cijele prve strane, bave se »ostavkom« ili »smjenom« glavnog urednika TV BiH Senada Hadžifejzovića i izjavama članova uprave kojima se pripisuje »prihvatanje ostavke« ili »smjena«. Novinari, privrženi ili suprotstavljeni bivšem uredniku, pišu peticije, a urednici TV dnevnika izgubili su glavu pred zahtijevima suprotstavljenih strana čija saopštenja »mogu«, »smiju« ili »ne smiju« objaviti. Iako uprava RTV BiH nije dala obrazloženje smjene Hadžifejzovića (jer ona tvrdi da je on dao ostavku), nezvanična verzija te odluke je nezadovoljstvo kooperativnošću Hadžifejzovića u procesu rekonstrukcije televizije. Suprotno tome glavni urednik govori o svojoj smjeni kao posljedici gušenja novinarskog profesionalizma. U javnosti je poznato sve drugo, samo ne šta se stvarno dešava na Radio-televiziji Bosne i Hercegovine, čija je rekonstrukcija odlukom međunarodnih organizacija u Sarajevu zvanično počela prije godinu dana i koja odmiče puževim korakom.

Sa nešto manje uzbuđenja, ali isto tako sa mnogo upotrijebljenog novinskog i tv prostora, javnost u Republici Srpskoj se zasipa argumentacijama, protuargumentacijama, napadima i spekulacijama o smjeni starog i imenovanju novog upravnog odbora RTV Republike Srpske, »smjeni« odnosno »ostavci« generalnog direktora Anđelka Kozomare, ostavci međunarodnog supervizora za RTV RS Dragana Gašića (koji se nije složio sa svojim nalogodavcem, uredom Visokog predstavnika u BiH koji je imenovao novi upravni odbor), te ostavci Rajka Vasića

ministra informacija Republike Srpske »zbog nemogućnosti ostvarivanja zakonske funkcije Ministarstva informacija« ili, kako se pretpostavlja u medijskim krugovima, zbog otpora rekonstrukciji RTV RS.

Mnoštvom drugih spekulacija u oba slučaja nećemo se baviti. Za nas je u ovom času važno pitanje da li javnost zaista ima tako veliki interes za informacijama o malim i velikim podvalama i neredu koji vlada na televizijama. Po našem mišljenju postoji više razloga ovakvom (ne)realnom publicitetu medijskih afera.

Prvo, gotovo da nema ličnosti pomenute u našem tekstu (a u novinskim ih ima mnogo više) koja nije izvršitelj nečije strategije, političke opcije, interesa ili zahtijeva. Dakle, kada je riječ o ljudima unutar tih kuća nije riječ o medijskim ličnostima kojima je glavni posao da pišu, snimaju i uređuju emisije, bave se menadžmentom i organizacijom produkcije. Televizija u našim prilikama odavno nije normalna kuća čiji je posao da dobro informiše, zabavlja i kulturno uzdiže. Ona je i dalje poligon političkih obračuna, uticaja i potvrda shvatanja da ko ima televiziju ima i vlast. Borba za vlast je tema za prve strane, pa je tako i sadašnja gužva u televizijama na prvim stranama novina. Dojučerašnji (ili novi mentori) se naslađuju sadašnjim neredom.

Drugo, međunarodna zajednica je duboko uključena u sve što se dešava na televiziji. Zahvaljujući nekompetentnosti domaćih vlasti ona je preuzela regulatornu funkciju, ali i značajan dio operativnih poslova ne samo u nadzoru, već čak i vođenju ovih televizija. Neki njeni potezi su bili pragmatski i kratkog daha, nedovoljni i spori. Iako je preuzela na sebe da sredi stvari u radio difuziji, nikada nije izrađena (ili bar nije javno objavljena) strategija razvoja ovog sistema u BiH. U televizijsko grotlo je, sa nalogom da srede stvari, već ubačeno desetinu ljudi koji se tamo nisu snašli ili su izgorjeli.

Treće, izgleda da su obje televizije izgubile kritičnu masu koja je sposobna da iznutra artikuliše ideje o transformaciji u javne servise. Masovna rezistencija novinara i drugog osoblja, česte promjene na vrhu kuća, slabljenje produkcione discipline i strah za vlastitu sudbinu, plodno su tlo za klanovske obračune kojima se pothranjuje interes drugih medija za aferama i senzacijama.

Ono što se sada dešava u ovim kvazi državnim radio – televizijama je vrh ledenog brijega na kome su se našli opstruirajuća politika domaćih vlasti prema takvoj značajnoj djelatnosti, pragmatska i nekonzistentna strategija međunarodne zajednice i pad profesionalnih ambicija i solidarnosti ljudi koji rade na televiziji.

(»Novosti o medijima« će u narednem broju objaviti *dossier* o rekonstrukciji javnih televizija u BiH)

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.
Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i
novinska agencija **Safax**
Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax: +387 71 (33) 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba
Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Tel/fax: +387 51 307 470

<http://www.mediaplan.ba>

**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**
© 2000 Media plan institut

**Vlada Republike Francuske podržava
izdavanje ovog servisa**

»Novosti o medijima« su, potaknute prijedlogom Vlade Republike Hrvatske o zabrani komentara u informativnom programu Hrvatske televizije, u tekstu pod nazivom »Kompromitovani novinarski žanr« (br. 62) dale osvrt na zloupotrebu komentara u zemljama balkanskih konflikata i dale prikaz upotrebe komentara na javnim televizijama u jugoistočnoj Evropi. Cijeneći da je riječ o pitanju koje izaziva različite reakcije u profesionalnim krugovima zamolili smo više istaknutih novinara u Bosni i Hercegovini da iznesu svoje mišljenje.

U ovom broju svoje mišljenje iznosi Zlatko Dizdarević, nekadašnji kolumnista i urednik listova »Oslobođenje« i »Svijet«, a danas slobodni novinar.

Problem su komentatori, a ne komentar

Dvije su se istine u vezi sa novinarstvom poodavno ušančile u našoj realnosti. Jedna je dobila i svoje mjesto u teoriji novinarstva – ona po kojoj se ova profesija uspostavlja ili kao demokratska kontrola vlasti ili tek kao puka transmisija te vlasti. Druga je još uvijek na nivou osjećanja i konstatacije ali bezmalo nepobitne, i kaže : Važnije je informisati brzo nego dobro, čime se na istini, naravno, uopšte ne dobija. Obje ove žurnalističke »realnosti« u tijesnoj su vezi sa pitanjem šta se to dešava sa novinskim komentarom, da li se zaista kompromitovao i ako jeste zašto, te konačno – treba li ovdašnjoj publici taj novinarski žanr, ima li budućnost ili ne ?

Promatrajući novinarstvo kao slugu politici što je, nažalost, još uvijek naša pretežna realnost, komentaru doista nema spasa. Pritisnut, ucijenjen, preplašen, omeđen, diktiran (ponekad i bukvalno u pero), komentar napušta prostore »novinarstva slobodnog mišljenja« koji su mu prirodna sredina. On više nije odraz promišljanja, skrupula, duha i opredjeljenja već sugorot okrenut upravo protiv svega onoga što bi morao da bude. U mjeri u kojoj se na našim prostorima u ime politike i nacije vrši politikantsko i sitnosopstveničko nasilje ne samo nad slobodnim profesionalnim promišljanjem već i nad pukim činjenicama, teško je očekivati drugačiju sudbinu komentara od one koju sada ima. Zabune, međutim, ne smije biti: nije riječ o »kompromitovanom novinarskom žanru«, već o kompromitovanim »komentatorima« čije su individualne slobode svedene samo na to da misle – tuđom glavom. Ova strana realnosti, međutim, ne zahtijeva dokidanje komentara kao nečeg što je izraslo u svoju suprotnost, već upornu profesionalnu i hrabru borbu kako bi se komentaru vratilo ono mjesto koje mu i pripada. Najbolji profesionalni put ozdravljenja moralno i mentalno oboljelog komentara je zdrav, jak, pametan i častan - komentar. Čitaoci i gledaoci imaju potrebu za takvim komentarom, oni ga razumiju i poštuju čak i kada se ne slažu u svim nijansama sa njim. Naravno, takav komentar podrazumijeva u svojoj osnovi i tačnu, dobru i svrsishodnu informaciju nad kojom nije učinjeno nasilje. U takvoj vezi komentar neće biti proizvod lažne informacije, niti će se sakatim informacijama profilirati dirigovani ciljevi komentara. Tako će biti obezvrijeđena i iskonstruisana i netačna tvrdnja po kojoj želja za istinom protivrječi ličnom opredjeljenju komentatora.

Drugi razlog u prilog komentaru sazdan je u savremenoj opijenosti brzinom informacije, često nauštrb tačnosti te iste informacije. Velikim televizijama je odavno postalo važnije da slikom izazovu munjeviti efekat, nego da objasne šta se desilo, pa čak i samo da saopšte o čemu se radi. Logična nadgradnja tako ogoljene informacije je kritički, čak možda i čisto edukativni komentar u koji je unešeno i ponešto od ličnih strasti, naslaganog znanja i iskustva, pa i opredjeljenja onih novinara koji su dokazali da im se može vjerovati. U savremenom svijetu postoje načini kojima se taj stepen povjerenja gledalaca i čitalaca mjeri dnevno na egzaktan način. U biznisu sa istinom i povjerenjem prevara nema. Sem u društvima kao što je za sada naše u kojem je sama prevara postala dobar biznis, a prevaranti, uključujući i novinare – uspješni biznismeni.

Komentar je vrhunska novinarska tvorevina koju treba njegovati i, naravno, striktno odvojiti od vijesti i amaterski propagandnog »pakovanja« tih vijesti kako to svakodnevno gledamo u našim TV programima. Problem je, jasno, što za vrhunske žurnalističke forme moraju postojati vrhunski profesionalci koji ne žive od priklanjanja dnevnoj politici. (Zlatko Dizdarević)

Političko zastrašivanje novinara

Izvori, efekti i rješenja

Američka nevladina organizacija IREX ProMedia, koja je veoma angažovana u Bosni i Hercegovini na podršci slobodnom i profesionalnom novinarstvu, izradila je sveobuhvatan izvještaj o političkom zastrašivanju novinara i medija u BiH sa prijedlogom nekih rješenja. Izvještaj je prodiskutovan sa istaknutim bh novinarima na okruglom stolu u Sarajevu, 27. i 28. jula. Autor izvještaja je direktor ove organizacije u BiH Robert Gillette. »Novosti o medijima« objavljuju rezime izvještaja i pregled diskusije na okruglom stolu.

Napad na novinare je napad na sve ljude

U jutro 22. oktobra 1999., bomba koja je eksplodirala u jednom autu u Banjaluci otkinula je noge Željku Kopanji, glavnom i odgovornom uredniku jednog od vodećih nezavisnih listova u Bosni i Hercegovini, »*Nezavisnih novina*«. Bomba je gotovo ubila gospodina Kopanju.

Da ga je ubila, vjerovatno bi se time okončao i efektivni život njegovog lista i time bi sloboda izražavanja u cijeloj zemlji bila znatno ograničena. U ovom slučaju, bomba je izazvala jezu u svim trima, još uvijek uglavnom odvojenim, bosanskohercegovačkim medijskim prostorima, ukazujući na osjetljivost svih novinara bez razlike na politički motivisane napade.

Pola godine kasnije, nevjerovatno uporni Željko Kopanja hoda uz pomoć proteza i još uvijek u potpunosti rukovodi svojim listom - njegova odlučnost nije ništa oslabljena. Njegovi napadači kao i njihovi motivi još nisu otkriveni iako se pretpostavlja da je eksplozija predstavljala osvetu za jedno od prvih detaljnih objavljivanja ratnih zločina bosanskih Srba u jednom listu u Republici Srpskoj.

Ovaj napad, kao i narastajući broj drugih akata nasilja, prijetnji i zvaničnih pritisaka usmjerenih protiv novinara i njihovih novinskih organizacija u BiH tokom prethodnih 18 mjeseci, privukle su više pažnje na dugo prisutni problem zaštite novinara kako u BiH tako i širom svijeta, zahvaljujući radu Komiteta za zaštitu novinara iz Sjedinjenih američkih država te drugim organizacijama.

U BiH, kao i u Rusiji te drugim polu-autoritarnim državama, svrha političkog pritiska na medije jeste da se građanima uskrate informacije o korupciji, zloupotrebi vlasti, ratnim zločinima i drugim prekršajima, a koje bi građanima omogućile da se na izborima izjašnjavaju na osnovu tih saznanja. Ukratko, jedina svrha mnogostrukih pritisaka od strane vladajućih nacionalističkih stranaka u BiH jeste održavanje u životu stare novinarske navike auto-cenzure, a time i održavanje na vlasti samih stranaka.

Ipak, u bosanskoj javnosti, policiji i drugim domaćim institucijama je još uvijek na niskom nivou svijest o tome da je napad na novinara u stvari napad na sve ljude i njihovo pravo na necenzurisane vijesti i informacije o društvu u kom žive. Bosanski zvaničnici i javnost uopšte i dalje vide novinare i njihove medije kao jedva nešto više od učesnika u surovoj igri nacionalističke politike čiji problemi ne ostavljaju nikakve posebne posljedice po društvo. Kao što je Nesib Mandžić, načelnik Opštine Srebrenica, rekao na sastanku novinara i opštinskih

funkcionera, održanom u organizaciji OSCE-a prošlog februara: »Ja ne mogu prihvatiti (tvrdnju) da je napad na novinara napad na sve. «

Za žaljenje je da takve stavove podržavaju i pristrasni mediji čiji rad više nalikuje političkoj propagandi nego novinarstvu kome je svrha stvaranje obaviještenog izbornog tijela. Na istinski nezavisne medije otpada tek mali, iako narastajući, dio od nekih 300 novina, informativnih časopisa, radio i TV stanica u zemlji. Imajući u vidu da nezavisno novinarstvo relativno slabo kotira u BiH, ne bi trebalo biti iznenađujuće da tako malo ljudi shvata kako zastrašivanje novinara slabi demokratske procese i erodira slobodu svakog građanina.

»IREX ProMedia« je sproveo uz pomoć Komiteta za zaštitu novinara iz New Yorka, istraživanje o prirodi i izvorima pritisaka na novinare u BiH, utjecaju ovih pritisaka na vijesti i informacije dostupne bosanskoj javnosti, te rješenjima na raspolaganju međunarodnoj zajednici, građanskom društvu i samoj novinarskoj profesiji.

Ekonomski pritisci – efikasan vid zastrašivanja

I dok su svi vidovi pritiska na medije, naročito fizički napadi na novinare, za osudu, nisu svi od istog značaja. Mi smo došli do zaključka da je jedan od najperfidnijih i najefektivnijih vidova zastrašivanja upravo onaj koji je do sada najmanje privlačio pažnju međunarodne zajednice u BiH – ekonomski pritisak. To je takođe jedan od najmanje otpornih pritisaka na zajedničke napore međunarodne zajednice, autentičnih demokrata među javnim zvaničnicima u BiH i samih novinara. Vodeći medijski profesionalci u BiH su sve uvjereniji da je najveća prijetnja nezavisnosti i profesionalizmu novinarstva nepodnošljivi teret visokih poreza, praćen cijelim nizom drugih ekonomskih pritisaka usmjerenih protiv medija od strane vladajućih nacionalističkih stranaka. Ovi pritisci uključuju političku kontrolu reklamiranja kojim se reklamni programi usmjeravaju ka preferiranim medijskim subjektima, a što dalje od nezavisnih medija. Često, ali ne isključivo, su u pitanju državna preduzeća kao PTT i elektroprivrede - te zloupotreba poreskog sistema i ovlaštenja finansijske inspekcije.

Selektivnom primjenom ekonomskih pritisaka na medije koji su već oslabljeni pretjeranim oporezivanjem plata zaposlenih, nacionalističke stranke prijete samom opstanku novinara te njihovih porodica jer prijete egzistenciji medija za koje ti novinari rade. Nema snažnijeg podsticaja na autocenzuru od prijetnje siromaštvom. Uz nekoliko pojedinačnih izuzetaka, nezavisne novine, informativni časopisi, radio i TV stanice u BiH konstantno žive na rubu finansijske propasti. Trenutne političke snage rade veoma učinkovito da bi ih na tom rubu i zadržale.

Odsustvo strukturalne ekonomske reforme u BiH je djelomično uzrok nesigurnog položaja medija, kao i takvog položaja drugih djelatnosti. Živeći na rubu, često u nemogućnosti da plate zaposlene, nezavisni mediji su i dalje veoma osjetljivi na političke pritiske kojim su njihovi marketinški klijenti izloženi, te selektivno anagažovanje poreske inspekcije. Zloupotreba poreske i finansijske inspekcije čini se da postaje problem naročito u Federaciji BiH.

U isto vrijeme, kontrolisani i pristrasni mediji (a ti su bar donedavno uključivali i sarajevski list »Dnevni Avaz« koji je sada, kao list u svađi sa SDA - strankom što ga je podržavala, izložen opasnosti koja dolazi od strane poreskih organa) - profitiraju na reklamama, investicijama i drugim vidovima dotiranja koje ka njima usmjeravaju političke snage. Čini se takođe da im je od poreskih organa zagarantovan izvjestan imunitet dok god se drže propisane im političke linije.

Strukturalne reforme – podrška slobodnom novinarstvu

Iako »zaštita novinara« jeste dobila visoko mjesto na listi prioriteta međunarodne zajednice tokom protekle godine, ovaj termin zamagluje širi problem zaštite medija kao poslovnih

subjekata. Štaviše, dva su različita ali komplementarna segmenta ovog šireg problema: pritisci na novinare i njihove medije i osjetljivost medija na ove pritiske.

Prijetnje, zastrašivanje, fizički napadi i čak ekonomski pritisci nisu svojstveni samo BiH ili drugim demokratijama u razvoju. Može ih se naći i u SAD i drugim razvijenim demokratskim državama. Ti su pritisci ipak mnogo rjeđe prisutni i mnogo slabiji tamo nego u BiH. I što je još važnije, mediji u jakim demokratijama i izuzetno raznolikim tržišnim ekonomijama su mnogo manje osjetljivi na takve pritiske.

Suprotno tome, krhkost demokratije i slabost ekonomije u BiH (ali i drugim državama tranzicije iz regiona istočne Evrope te bivšeg Sovjetskog saveza koje se nalaze u sličnom položaju) u kombinaciji uveliko povećavaju osjetljivost medija na politički motivisane pritiske. Slabe ili ispolitizovane institucije u BiH - sudovi i poreski organi, da pomenemo samo dvije - čine novinare izuzetno osjetljivim na zastrašivanje. Slijedi da nije bez značaja to što bi nus-efekat ukupne izgradnje institucija i ekonomske reforme - koje su već visoko na listi prioriteta međunarodne zajednice, kao i poreska i pravosudna reforma, te privatizacija državnih preduzeća - bilo podsticanje slobodnog novinarstva.

Preporuke novinarima, medijima i vlastima

IREX ProMedia nudi niz detaljnih preporuka za rješenje dvostrukog problema političkih pritisaka na medije te osjetljivosti medija na te pritiske. Vjerujemo da bi neke mjere mogle poboljšati trenutnu situaciju doslovno preko noći. Ove preporuke - dopunjene komentarima od strane nezavisnih medijskih kuća, udruženja, pravnika i predstavnika međunarodnih organizacija, iznesenim u toku dvodnevne diskusije na okruglom stolu održanom od 27. do 28. jula - spadaju u slijedećih šest širokih kategorija:

1. Pratiti, rigorozno istražiti i objaviti primjere zastrašivanja kada je god moguće te kazniti zvaničnike čija se odgovornost utvrdi.

2. Napasti glavna sredstva pritiska: zloupotrebu zakona o kleveti, političku manipulaciju reklamnih potreba državnih preduzeća te zloupotrebu poreskih obaveza i finansijske policije.

3. Smanjiti institucionalnu osjetljivost novinara putem reforme pravosuđa i obuke, te privatizacije državnih preduzeća. Privatizacija medija ima posebne implikacije za kvalitet demokratije. Privatizacija medija neće u svim slučajevima voditi većoj nezavisnosti medija.

4. Samostalna kontrola (ali ne autocenzura) novinarstva kao profesije može podići profesionalne standarde, umanjiti osjetljivost na optužbe o kleveti čak i prema postojećem zakonu i obezbijediti instancu za ulaganje žalbi i njihovo rješavanje van sudskih tijela.

5. Ublažiti fizičku osjetljivost novinara na nasilničke napade kroz obuku u osnovnim tehnikama samozaštite te kroz razvoj radnih, profesionalnih odnosa između medija i policije.

6. Podići na viši nivo svijest javnosti o vitalnom značaju medija za razvoj demokratije i uspješnu tržišnu ekonomiju, te obrazovati javne zvaničnike o njihovim pravima i obavezama u odnosu na medije.

(Robert Gillete)

(Napomena: *naslovi i podnaslovi u rezimeu Izvještaja su redakcijski*).

* * * * *

Neefikasni policijski i sudski organi

Skup novinara u Sarajevu, 27. i 28. juna, na kome je prezentiran izvještaj IREX-a, bio je veoma kritički raspoložen. U otvorenoj diskusiji bosanskohercegovački novinari su iznijeli zamjerke i sugestije na spomenuti izvještaj, ali i dali neke nove informacije, koje pokazuju da ne

popušta presija na novinare i medije. Uostalom i sami statistički pokazatelji svjedoče da je trend pritisaka na novinare čak u porastu što se može tumačiti i burnim političkim promjenama koje su otpočele proljetnim lokalnim izborima. Tako je linija za pomoć novinarima Free Line, koju je oformio OSCE, evidentirala od novembra prošle godine do danas 95 slučajeva kršenja prava novinara ili pritisaka na novinare. Posebno je interesantno da je od tog broja u zadnja tri mjeseca zabilježeno čak 50 slučajeva. U OSCE-u smatraju da je ovoliki broj slučajeva rezultat veće spremnosti novinara da prijave slučajeve pritisaka, ali ne negiraju činjenicu da približavanje opštih novembarskih izbora uzrokuje veću presiju nad novinarima i medijima.

Željko Kopanja, čovjek koji je u najdrastičnijem obliku doživio šta znači nasilje nad novinarima, je na sarajevskom skupu rekao da su za nedovoljnu zaštitu novinara najodgovorniji »loš policijski i pravosudni sistem«. On se upitao kada je to u BiH neko osuđen zbog napada na novinare ? (Jedina osoba koja je osuđena zbog napada na novinare je bio Ismet Bajramović Čelo, jedna od ličnosti sarajevskog podzemlja, koji je zbog nasilnog upada u redakciju »Dana« i prijetnji pištoljem - igračkom kažnjen sa 60 maraka). Kopanja je takođe naveo da je atentator na njega poznat policiji, ali da se njegovo ime ne saopštava, jer se nalazi u susjednoj državi, što je, po njemu, nedopustivo ponašanje istražnih organa.

Gotovo identičnog mišljenja je i Zorana Petković, urednica Radija Osvit iz Zvornika. Ona je iznijela podatak da je još prije godinu dana podignuta optužnica protiv 14 ljudi koji su učestvovali u demoliranju opreme ovog radija. Međutim, suđenje još nije počelo, jer sudski organi ne mogu da okupe optužene, iako se oni nalaze u gradu. Na jedinom održanom saslušanju, kakao kaže Petkovićeva, bila je izložena podsmjehu okupljenih u sudnici, pa čak i nekih predstavnika suda, što jasno pokazuje pristrasnost sudskog postupka.

Alija Lizde, direktor Radija Hayat iz Mostara, kojem je na radnom stolu nedavno ostavljena bomba kao znak upozorenja, smatra da je policija zaista neefikasna, a katkada i nekorektna, kada je u pitanju nasilje nad novinarima. On je rekao da kada je policajce pitao treba li da obavijesti IPTF, oni su mu rekli: »Šta će ti oni ? Samo će nas maltretirati !«.

Kritike međunarodnoj zajednici

Međutim, Lizde smatra da je i međunarodna zajednica često licemjerna kada su u pitanju pritisci na novinare. On je to ilustrovao svojim slučajem, rekavši da od strane međunarodnih faktora nailazi na totalnu nezainteresovanost za činjenicu da je u redakciju postavljena bomba, iako je čitav slučaj mogao rezultirati krvavim posljedicama. Sličnog razmišljanja je i Enver Čaušević, generalni sekretar Saveza novinara, koji je rekao da međunarodni faktori imaju svoje pulene koje nekritički podržavaju, pa tako i štite. On je takođe napao međunarodnu zajednicu da »dijeli lekcije iz demokratije« te površno gleda na zbivanja u BiH.

Kritike prema međunarodnoj zajednici su iznijeli i neki novinari iz Republike Srpske. Igor Gajić, urednik iz »Reportera« je rekao da je njegov list sada pod stalnim pritiskom premijera Milorada Dodika i njemu vjernih ljudi. Međutim, kako kaže, međunarodna zajednica snažno podržava Dodika, što amortizuje napore na zaštiti novinara u RS. Direktor međunarodnog pres centra u Banja Luci Miloš Šolaja je rekao da je u Republici Srpskoj prije tri godine izvršen takozvani demokratski prevrat, ali da pritisci na medije nisu prestali. On se prisjetio, kako je rekao, Dodikove policijske akcije na početku mandata, kada su smjenjena rukovodstva 16 radio stanica, što je djelimično podržala i međunarodna zajednica.

U ovom smislu je bilo i izlaganje profesora na katedri žurnalistike u Tuzli Naila Kurtića koji je zamjerio međunarodnim predstavnicima na tvrdnjama da će »sve biti lako kada odu nacionalisti«. Po Kurtiću, smjena vlasti će biti samo smjena onih koji vrše pritiske, a to se najbolje pokazuje u sredinama gdje je pobijedio SDP (Socijalistička demokratska partija), a pritisci na novinare nisu prestali. Kurtićevo razmišljanje je konkretizovao urednik »Fronta slobode« iz Tuzle Sinan Alić rekavši da su tuzlanski zvaničnici, koji važe za demokrate, bezrazložno, samo zbog njegovih kritičkih opservacija prema vlastima, proglasili tuzlanskog novinara Vitomira Pavlovića

»četnikom«. To je uzrokovalo da je grupa huligana isprebijala Popovićevog sina, za šta po Aliću odgovornost snose isključivo te vlasti.

Emir Habul, urednik »Oslobođenja« je rekao da je trenutna situacija, ipak, takva da se novinari više ne boje »Alije ili Zlatka« već kriminalaca. »Ako Čelo može nesmetano išamarati policajca, zašto bi neki novinar stavljao glavu u torbu zbog 300 maraka« – rekao je Habul. Ipak, on je odao priznanje listovima »Slobodna Bosna« i »Dani« koji su hrabro pisali o sarajevskom podzemlju. Takođe je primjetio da se oni uzdaju u to da je javnost njihov saveznik, što je, po njemu, samo djelimično tačno.

Još neki novinari su izrazili skepsu prema prema mišljenju da je javnost uvijek saveznik novinara. Zorana Petković iz »Osvita« je rekla da su mnogi građani nakon uništavanja opreme ove radio stanice podržali napadače i poručili: »Tako vam i treba«. I Alija Lizde iz »Hayata« je rekao da je, nažalost, javno mijenje potpuno nezaintersovano za mnoge krucijalne stvari u državi, pa tako i na pritiske na novinare.

Mogu li se smanjiti porezi za medije ?

Značajan dio rasprave na skupu u Sarajevu se odnosio na poreski sistem, koji, po mišljenju međunarodnih predstavnika, omogućava pritiske na medije i često »stavlja omču oko vrata« normalnom funkcionisanju medija. Enver Čaušević je zamjerio IREX-u da je površno obradio sistem oporezivanja u BiH i da je potrebno tačno razlučiti koji se porezi mogu izbjeći, a koje je neprimjereno mijenjati. Po njemu nije moguće smanjiti medijima doprinose na plate (u Bosni iznose 85 % od neto plate), jer bi time, kako kaže, bili stavljeni u neravnopravan položaj, naprimjer, rudari. Međutim, on smatra da je nužno dobijena donatorska sredstva osloboditi svih opterećenja, kao i medije osloboditi 10 % poreza na oglašavanje, što bi bila ogromna pomoć medijima. Čaušević, takođe, smatra da bi bilo kontraproduktivno ukidati porez na dobit, koji moraju da plaćaju i mediji. »Ako neko profitira, neka i plati« – rekao je Čaušević.

Zvonimir Ribičić, direktor RTV Kiseljak je zatražio da se medijima ukine porez na usluge od 10 %. On je to ilustrovao primjerom svoje televizije da je na osnovu nenaplaćenih faktura u vrijednosti 30 000 maraka platio 3000 maraka dadžbina. Međutim, s obzirom na malu naplatu dugovanja u BiH, gotovo polovinu novaca neće moći naplatiti, tako da je porez u tom iznosu platio uzalud. Potrebno je izmijeniti propis (koji se ne odnosi samo na medije) tako da se ova vrsta poreza plaća tek po istinskoj naplati dugovanja.

Senka Nožića, koja se iskazala kao uspješan advokat braneći novinare, naglasila je da se mediji ne mogu izdvojiti iz poreskog sistema države. Međutim ona se založila da se detaljno izanaliziraju nameti koje plaćaju mediji i vidi da li se neki specifični porezi medijima mogu korigovati.

Na ovom okruglom stolu dat je prijedlog da se oformi advokatska kancelarija koja bi zastupala prava novinara. Robert Gillete je rekao da predstavnici međunarodne zajednice već neko vrijeme razmišljaju o takvoj varijanti. No, kako kaže, tako nešto nije moguće izvesti preko noći. »Potrebno je osposobiti pravnike koji će biti eksperti za medijsko pravo. Takvi trenutno u BiH ne postoje. Zatim, potrebno je selektovati u kojim slučajevima bi ti pravnici učestvovali, kako se ne bi gubilo vrijeme na slučajeve koji izlaze iz specifičnog medijskog koncepta« – rekao je Gillete. On je naveo i primjer Ukrajine, gdje se svojevremeno počelo sa samo 6 pravnika – medijskih specijalista, dok sada postoji organizacija sa 40 advokata, stručnjaka za medijsko pravo. Ukrajinski model na ovom polju, po Gilletu, treba primjeniti i u BiH.

Nema dovoljno novinarske solidarnosti

Gotovo svi novinari su bili jedinstveni u mišljenju da u BiH nema dovoljno novinarske solidarnosti, što itekako pogoduje svima koji vrše pritiske ili nasilje nad novinarima. »U ovakvim uslovima u BiH treba da vlada vučija solidarnost među novinarima, a ne postoji nikakva. U nekim situacija se čak jedni mediji raduju nesreći drugih« – rekao je Boro Kontić, direktor »Medija

Centra«. Advokat Senka Nožica je kazala da se na sudovima najviše postupaka vodi između samih novinara, što je rezultat velike sujete, ali i ljubomore uzrokovane borbe za donacijama. Gillet se složio da nema dovoljno solidarnosti, ali je primjetio da ju je teško i postići s obzirom da su bh novinari podijeljeni u 6 različitih novinarskih udruženja, ali i razjedinjeni tradicionalnim nacionalnim i političkim podjelama u Bosni.

Zoran Udovičić predsjednik »Media Plana« je predložio da se domaće organizacije uz podršku međunarodne zajednice više uključe u implementaciju zaštite novinarskih prava. Po njemu prvi korak trebao bi biti da novinarska udruženja osnuju Komitet za zaštitu novinara, koji bi jasno stavio do znanja novinarima u BiH da neko i od domaćih faktora vodi brigu o njima. On je još rekao kako je nužno na katedrama žurnalistike uvesti predmet etika novinarstva i kultura komuniciranja, odnosno proširiti programe postojećih predmeta o novinarskoj deontologiji. Na taj način bi se kod studenata produbio osjećaj za profesionalno izvještavanje. Na fakultetima i novinarskim školama treba govoriti o novinarskim pravima i slobodama kao dijela ljudskih prava, te o mogućnostima njihove zaštite.

Rezultat novinarskog skupa u Sarajevu je bio prijedlog da se IREX-ov izvještaj o pritiscima na medije dopuni sa nekoliko novih prijedloga. Kao prvo, pozivom za jačanjem temeljne novinarske solidarnosti. U tom smislu na skupu je predloženo da bi listovi trebalo da objavljuju članke koji su bili povod za napade i pritiske na pojedine novinare. Na taj način bi se omogućila šira rasprostranjenost »spornog« teksta, ali i konkretno dokazala novinarska solidarnost. Zatim je zatraženo da se cjelovito istraži uticaj poreske politike na poslovanje medija i predlože optimalna rješenja. Takođe je zaključeno da je nužno jačati pravnu zaštitu ukupnog funkcionisanja medija i to ne samo onda kada dođe do ugrožavanja novinarskih prava. Potrebno je prodiskutovati i naći optimalno rješenje za prijedloge koji su se odnosili na osnivanje domaćeg Komiteta za zaštitu novinara i advokatsku podršku. I konačno, neophodno je jačati edukativnu komponentu na temu novinarskih prava.

U narednom periodu slijedi razmišljanje i razrada kako ovih, tako i IREX-ovih pravaca djelovanja (koji su obostrano prihvaćeni na ovom skupu). Na jesen se očekuju prvi potezi, koji bi udarili temelje efikasne zaštite novinara u Bosni i Hercegovini. (Radenko Udovičić)

M a k e d o n i j a

Medijska scena u svjetlu novog zakona

Dugoočekivani zakon o informisanju, iako još u nacrtu, izazvao je veliku pažnju makedonske javnosti. Ekspanzivni razvoj medija u ovoj državi već dugo vremena vapi za modernim medijskim zakonodavstvom koje će uvesti reda na ovom području, ali isto tako neće postati željezni okvir medijskim slobodama. U ovom broju objavljujemo dva teksta autora iz Skopja.

Potonuće demokratije ili više reda u medijskoj sferi

Ne zna se šta je gore a šta bolje -- donijeti Zakon o informisanju ili ostaviti cijelu ovu sferu »free«, odnosno samo u okviru ustavnih normi vezanih za slobodu i pluralitet izražavanja.

Ima se utisak da su i država i novinari na oprezu. Cijela ova medijska zona praktično je ostala »neregulisana« i poslije jedne decenije od kako Makedonija postala samostalna država. Stara regulativa iz bivših vremena je neki važeće - nevažeći okvir koji je u funkciji samo kada nekome to zatreba -- bilo državi ili medijima ili novinarima. Daskorašnje Ministarstvo za informacije (ukinuto je zadnjom rekonstrukcijom Vlade i sada je osnovana Agencija za informisanje čija uloga i pozicija nije baš najjasnija) je u više navrata pripremalo »radne« verzije novog Zakona o informisanju. Te tekstove niko nikad nije vidio - oni su bili uglavnom

interpretirani kroz nastupe ministra. I uvijek se radilo na »doradi« zakonskih prijedloga. Prijedlozi su slani na razne ekspertize Savjeta Evropa i njenih stručnjaka za medije.

Interesantno je da i evropskim ekspertima ne smeta što je legislativa, koja je presudna za javnost, obavijena velom tajanstvenosti i to upravo u trenutku eksplozije informacija i Interneta. Skoro je nevjerovatno koliko se radi netransparentno to što bi trebalo da bude garancija za jednu slobodnu i oslobođenu javnost. Upravo ta tajanstvenost u prilazu javnosti i medijima izaziva sumnju - prije svega novinara.

I zadnja varijanta Zakona o informisanju ima sličnu sudbinu – radni tekst prolazi kroz evropsku ekspertizu, a u Makedoniji se na »na nevideno« vodi debata. Ovih dana organizovana je jedna tribina naslovljena kao »Za i protiv Zakona o informisanju«. Opet su došla do izraza dva suprotna mišljenja - jednog povećeg dijela novinara koji smatraju Zakon nepotrebnim odnosno taj prilaz Vlade tretiraju kao »pokušaj uspostavljanja kontrole nad radom novinara i medija«. I suprotno - »da će Zakon će samo kodificirati potrebne segmente u informativnoj sferi«.

Prema vladinom portparolu Antoniu Milošoskom, »cilj donošenja Zakona je da popuni *vacuum* u ovoj sferi«. Vladin predstavnik je isključio namjere Vlade da uspostavi režim kontrole nad medijima.. »Vlada ne želi da ograniči slobodu medija. Ona želi, u nedostatku legislative, da doprinese regulisanju oblasti javnog informisanja, i to u saglasnosti sa evropskim standardima i kriterijumima. Tu namjeru je pozitivno ocijenio i Savjet Evrope«, kaže Milošoski.

Inače, posrednim putem smo saznali, da ovaj zakonski projekt nudi rješenja sa kojima se regulišu odnosi među samim novinarima, zatim donosi obavezu da se osnuje Medijski savjet i novinarski sindikat. Novinari koji su učestvovali na pomenutoj Tribini kritikovali su 'radni tekst' zbog ograničenja prilazu informacijama, a posebno nedorečenost u definiciji »tajnost« odnosno »tajnost javnih i ličnih interesa«. Takođe je problematizirana obaveza izdavanja novinarskih legitimacija kao uslova da se neko može baviti novinarskim poslom i nedovoljna diferenciranost pojmova – odgovor i isrpavka. Novinari su takođe pitali šta znači pozitivna ocena ovog zakona od strane Savjeta Evrope. Evropski eksperti uglavno se bave komparacijom usaglašavanja zakonskih odredbi sa međunarodnim aktima. Prema tome ova ocjena i nije najrelevantnija za opravdanosti donošenja Zakona niti je garancija da Zakon neće imati ograničavajuću moć.

U vezi Zakona i njegovog donošenja oglasio se i Helsinški komitet za ljudska prava Republike Makedonije. Komitet je stao iza zabrinutosti novinara u vezi limitiranog karaktera ovog Zakona. »Zabrinjava fakat da su autori previdjeli međunarodne standarde o poštovanju slobode izražavanja na šta je Makedonija obavezana kao potpisnik dokumenata koji regulišu tu materiju. Ni u jednom momentu se ne smije zaboraviti da su mediji ti koji prakticiraju slobodu izražavanja i utiču na demokratiju i položaj svakog građanina. Po pravilu, nije vlast ta da je treba štiti od slobode izražavanja, nego javnost od svih mogućih ograničavanja u poracticiranju slobode«.

U debatu su se uključili pravници, politolozi, sociolozi, komunikolozi. Njihova mišljenja su podijeljena. Dr Đorđe Marjanović, profesor Pravnog fakulteta i lider Lige za demokratiju smatra da »sve sfere države treba urediti zakonom«. On je sugerisao novinarima da ispitaju »da li ima zakonskih normi koje ugrožavaju njihovu profesiju«. Prema profesoru Marjanoviću »predložena verzija samo kodificira postojeće zakonske norme, pa novinari nemaju razloga da skaču protiv zakona«.

Možda je za bolje razumijevanje stanja u medijima u Makedoniji jedna opaska u uvodniku »*Monitor*« koji izdaje Makedonski pres centar. Uvodničar piše »... koktel straha, hrabrosti, nade i hronične bezparice u uslovima medijske ekonomije, otvara pitanje i svjesnog potonuća demokratije i nemogućnost opstanka pluralizma u eteru, što samo po sebi je zabrinjavajuće za jednu zemlju koja je usmjerena da dostigne demokratske principe zapadnog svijeta«.

(za »Novosti o medijima« Mirče Tomovski, glavni urednik revije PULS).

Bura oko makedonskog medijskog zakona

U zadnjoj dekadi prošlog vijeka mediji u Makedoniji su se multiplicirali. Radio, TV i novine su nicali velikom brzinom, a dnevni tiraž sada se procjenjuje između 170 i 200 hiljada u odnosu na 70 do 80 hiljada prije nekoliko godina. Redovno izlazi 11 dnevnih novina, uključujući dva lista na albanskom, jedan na turskom i dva posvećena sportu. Prije nekoliko sedmica počeo je da izlazi novi dnevni list pod nazivom »*Vest*«.

Sve su ovo dobre vijesti, ali medijska ekspanzija je dovela do velikog porasta u broju novinara u Makedoniji. Mnogima od njih nedostaje adekvatan trening ili iskustvo i mnogi od njih ne mogu da se nose sa temama o kojima pišu. Takođe ne postoje institucionalizovana politika usmjerena na promovisanje nezavisnog novinarstva kakvo je potrebno demokratskom društvu. Novine su često izmanipulisane i premda su mnoge od njih nominalno nezavisne, mnogi tekstovi zapravo podržavaju određene partije ili grupe. Rezultat je često slab kvalitet, nacionalističko i provokativno izvještavanje.

Na primjer, zadnjih sedmica opoziciji naklonjen list »*Utrinski Vesnik*«, objavio je huškačke i ksenofobične članke u kojima tvrdi da su navodni ustupci vlade etničkim Albancima, kao i međunarodna zajednica, prijetnje integritetu i sigurnosti države. Sa druge strane, od vlade kontrolirani list »*Nova Makedonija*« insinuirala da su opozicioni lideri u savezništvu sa dilerima droge. U međuvremenu, dnevnik na albanskom jeziku »*Fakti*« objavljuje nepotkrijepljene izvještaje u kojima se tvrdi da su srbijanski agenti uzrokovali nedavne incidente duž kosovske granice, pokušavajući isprovocirati konflikt između Makedonije i Kosova. U svakom slučaju, profesionalni standardi se žrtvuju zarad političkih interesa.

Do 1993, kontrola nad medijskom scenom sprovedena je preko štamparske kuće »*Nova Makedonija*« i Makedonske državne televizije kojima je upravljala vlada. Sada je Ministarstvo informisanja konačno dalo nacrt dugo očekivanog »Zakona o informisanju«, koji će vjerovatno biti usvojen na parlamentu u nadolazećim mjesecima. Predpostavlja se da je cilj uspostaviti pravni okvir kako bi se novinari počeli odgovorno odnositi prema svom radu, istovremeno im garantujući slobodu i nezavisnost; Zakon u tom smislu predviđa novčane i druge vrste kazni za neprofesionalno izvještavanje.

Nacrt ovog zakona tek treba da bude objavljen. Kaže se da je zasnovan na slovenačkom i holandskom modelu. Međunarodne organizacije, kao što je Savjet Evrope, takođe su zamoljene da daju komentar na izrađeni tekst. Mada nacrt zakona još nije objavljen, to nije spriječilo makedonske medije da optuže visoke dužnosnike vlade za pripremanje drakonskih regulacija i cenzure. Neki članci su čak uporedili predloženi zakon sa vrstom cenzure kakvu je uspostavio Miloševićev režim u Beogradu.

Zakon svakako ne reguliše ono što mnogi osjećaju kao istinski problem, a to je nedostatak transparentnosti vladinih aktivnosti i nedovoljan pristup javnosti informacijama. Tajnost u kojoj se drži nacrt zakona je dobar pokazatelj ovoga, što opet samo doprinosi medijskim špekulacijama. Iako briga novinara može biti preuveličana, ona se ne može ignorisati. Makedonski mediji su ponekad subjekt političkog posredovanja i ovaj novi zakon može razumljivo biti upotrijebljen od strane vlade da umiri opoziciju u vrijeme političkog sukoba.

Mediji takođe tvrde da se novi medijski zakon unekoliko preklapa sa postojećim krivičnim zakonima, dozvoljavajući vladi da djeluje brže u nametanju finansijskih kazni za neprofesionalno izvještavanje. To je možda istina. Ali ovakvo rješenje može biti i odgovor na ozbiljne probleme u makedonskom pravnom sistemu. Naime, prema sadašnjem stanju proces na sudu bi mogao da traje ne mjesecima već godinama.

Za ovaj problem postoji opravdan interes i vlade i medija, te i jedni i drugi imaju opravdane razloge da se njim pozabave. Adekvatan pravni okvir, kojim bi se popravili standardi medijske profesije, je svakako neophodan. Međutim, daljnje jačanje kontrole vjerovatno baš i nije najbolji način da se to postigne. Djelotvornija bi bila neka kombinacija sprovedive i realistične

samoregulacije koja - ako se ispravno implementira i nadgleda - može povećati kredibilitet novinarstva i zaustaviti postojeće prestupe a bez pojačane kontrole vlade.

(Tom Hughes, Skopje: izvor: IWPR'S BALKAN CRISIS REPORT, NO. 159, July 25, 2000).

Slučaj »Dita«

Istraživačko novinarstvo ili presuđivanje bez suda

Upravo je stigla vijest da je u Prištini obustavljeno izlaženje dnevnog lista »Dita«. U oproštajnom uvodniku glavni urednik Behlulj Becaj navodi da se »Dita« odlučila da ispoštuje odluku privremenog komesara za medije na Kosovu Douglas Davidsona koji je naredio da ovaj lista mora platiti kaznu od 25 hiljada njemačkih maraka zbog nepoštivanja kodeksa o ponašanju novinara ili odmah obustaviti izlaženje. Tako je bar za sada okončan žestok spor između međunarodne administracije na Kosovu i ovog lista koga podržava većina medija na albanskom jeziku.

Vratimo se na početak ove priče.

Administrator UN u Prištini Bernard Kouchner suspendovao je 3 juna na sedam dana izlaženje dnevnog lista »Dita« zbog objavljivanja teksta (27 aprila) u kome su kritikovane međunarodne organizacije koje u svojim uredima zapošljavaju sumnjiva i kriminogena lica i zločince – ubice Albanaca. Uz tekst je objavljena fotografija izvjesnog Petra Topoljskog, tada službenika u misiji UN, sa svim njegovim ličnim podacima uključujući i adresu stanovanja. Koji dan kasnije Topoljski je nađen zadavljen. Administracija Bernarda Kouchner pozvala se na privremeni kodeks za ponašanje medija, kojim se »zabranjuje objavljivanje ličnih imena, adresa i mjesta rada ukoliko objavljivanje takvih detalja može izazvati prijetnju za ličnu sigurnost osobe«. Kodeks je ustvari supstitut za odsustvo bilo kakve medijske regulative na Kosovu i slično, ali još striktnije i oštrije nego u Bosni i Hercegovini, utvrđuje nadležnosti međunarodne zajednice u medijskoj sferi, a posebno u sprječavanju propagandističkog novinarstva i govora mržnje. U konkretnom slučaju Kouchner je procijenio da je objavljivanje podataka o potencijalnom zločincu (za koga tek treba utvrditi da li je to) mogao biti poziv na linč odnosno naručeni osvetnički tekst.

Nakon »izdržane kazne« list je nastavio izlaženje uz objavu urednika da će nastaviti tragati za srpskim zločincima. List je tužio administraciju UN da plati 489 hiljada dolara za sedmodnevno neizlaženje lista. Uskoro je objavljena lista sa fotografijama 15 Srba koji žive na Kosovu i za koje list tvrdi da su zločinci. Jedna od imenovanih osoba je poslala svoj odgovor, u kojem navodno pobija optužbe lista, ali urednik nije htjeo da to objavi, pa je privremeni opunomoćenik za medije Douglas Davidson izrekao kaznu od 25 hiljada maraka ili obustavljanje izlaženja lista. Redakcija je prvo odbila i jedan i drugi zahtijev, ali se izgleda kasnije predomisila i (prema listu »Glas« od 29/30 jula) odlučila da obustavi izlaženje. Urednik Becaj je napisao: »Mi ćemo po svaku cijenu insistirati da se ovaj kodeks/pravilnik stavi van snage obzirom da se izvor krize ne nalazi u publikovanju činjenica i svjedočenja o ratnim zlocinima, već u njihovom prikrivanju«.

Međunarodna zajednica je često upozoravala neke novinare i medije na Kosovu na jezik mržnje kojim se oni služe i kojim se znatno opterećuju sada veoma složeni odnosi na Kosovu. Svojevremeno je list »Botu Sot« objavljivao uvodnike u kojima se kaže »da se srpska djeca rađaju kao ubice i takva ostaju do kraja života«, te »da su svi Srbi koji danas žive na Kosovu zločinci«. Međunarodne novinarske organizacije su međutim bile izričito protiv zabrane listova i insistirale su na tome da pravila ponašanja moraju da donesu sami novinari ili bar zajedno međunarodna administracija i novinari.

Kodeks o ponašanju medija i novinara je naisao na gotovo jedinstveno neodobravanje novinara i novinarskih institucija, jer predviđa veoma visoke kazne za njegovo nepoštivanje. Među sankcijama predviđene su opomena, ispravka, izvinjenje, novčana kazna (koja dostiže do 500.000 DEM), oduzimanje opreme, prestanak izlaza lista i sl. Novinari smatraju da je list prestao izlaziti dekretom, a ne normalnom procedurom. Poznati novinar i izdavač Veton Suroj se tim povodom upitao: da li je dnevnik »Dita« najveći kosovski problem i dodao da, u nedostatku lokalnih institucija, vođe UMNİKA postaju zakon, sudije i egzekutori. Udruženje novinara Kosova oštro je reagovalo na zatvaranje lista »Dita« optužujući međunarodnu administraciju da je pravilnik o medijima donijet bez konsultovanja novinara i njihovih udruženja.

Na seminaru o etičkim dilemama u novinarstvu, koji je i uz učešće grupe novinara sa Kosova, održan u junu u Neumu (BiH), bila su podijeljena mišljenja albanskih novinara o tome da li je etički objavljevati lične podatke o licima prema kojima se može pokrenuti val osвете. Većina ipak smatra da je traganje za počiniocima zlodjela na Kosovu posao kojim treba da se bavi istraživačko novinarstvo. U intervjuu na TV BiH (31 juli) albanski lider Hashim Taçi (za koga se kaže da kontroliše ili ima uticaj na list »Dita«) smatra da cijeli slučaj treba posmatrati kao dio borbe za angažovano i nezavisno novinarstvo. Nasuprot toga Bernard Kouchner frustrirano izjavljuje Radiju Kontakt u Prištini: »I pored kritika koje mi stižu od međunarodnih organizacija, uopšte se ne kajem zbog onoga što sam uradio sa dnevnikom »Dita«. Bio sam užasnut i šokiran kad sam čitao kako oni bez dokaza progone ljude«.

(prema informacijama dopisnika SAFAX-a iz Prištine i Media centra Beograd).

Slučaj Filipović

Miloševiću ima ko da piše

Miroslava Filipovića novinara lista »Danas« iz Kraljeva i saradnika AFP i IWPR, Vijeće Vojnog suda u Nišu osudilo je 26. jula 2000. na 7 godina zatvora..

Predsjednik petočlanog vijeća pukovnik Radenko Miladinović saopštio je da je Vijeće izreklo Filipoviću pet godina zatvora zbog krivičnog dijela špijunaže predviđenog u Krivičnom zakonu SR Jugoslavije i tri godine zatvora zbog širenja lažnih vijesti po Krivičnom zakonu Republike Srbije, ali da je odlučilo da izrekne jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od sedam godina.

»Vijeće je nedvosmisleno utvrdilo da je Filipović izvršio krivično djelo špijunaže tako što je prikupljao i objavio istinite podatke koji predstavljaju vojnu tajnu o vojnim jedinicama i njihovoj popunjenosti na teritoriji Sandžaka. On je prikupljao i vojne tajne podatke o jedinicama na teritoriji Crne Gore, ali ih nije objavio, već ih je čuvao na hard disku u kompjuteru koji mu je policija oduzela«, rekao je predsjednik Vijeća pukovnik Miladinović. On je dodao da objavljeni vojni podaci nisu oni od najvećeg stepena tajnosti, koji bi mogli da izazovu izuzetno opasne posljedice po državu i vojsku, tako da je »kazna na donjoj granici koju propisuje zakon«.

Pukovnik Miladinović je rekao da je Filipović širio lažne vijesti dostavljanjem neistinitih podataka Institutu za izvještavanje o ratu i miru (IWPR), AFP-u i listu »Danas«, kao i objavljivanjem na Internetu.

Advokat Zoran Ateljević izjavio je odmah nakon izricanja presude novinaru Miroslavu Filipoviću da će odbrana uložiti žalbu na presudu prvostepenog Vojnog suda u Nišu.

»Filipović je presudu od sedam godina primio dosta mirno, a u razgovoru s njim, koji nam je omogućen u sudnici, predložili smo mu da cemo podnijesti žalbu i da Vrhovni vojni sud u Beogradu o njoj mora da odluci u roku od 90 dana...«.

Brojne međunarodne organizacije kao što su Evropska Unija, AFP, IWPR, Reporteri bez granica, Međunarodna federacija novinara (IFJ), Međunarodni institut za medije (IPI) i druge oglasile su se ovim povodom i uputile oštar protest, nazvavši suđenje ispolitiziranim i dokazom dokle može ići tortura Slobodana Miloševića nad nezavisnim novinarima i medijima.

Usljedila su brojna reagovanja i srbijanskih organizacija. Nezavisno udruženja novinara Srbije, Demokratska stranka Srbije, Građanski savez Srbije, Asocijacija nezavisnih elektronskih medija i brojni drugi su javno digli svoj glas protiv ovakve optužnice.

116 novinara SRJ uputilo je 27 jula Slobodanu Miloševiću predsjedniku SRJ otvoreno pismo sljedećeg sadržaja:

»Presudom Vojnog suda u Nisu naš kolega, dopisnik beogradskog dnevnika *Danas* i francuske agencije AFP, Miroslav Filipović, osuđen je na sedam godina robije zbog tobože špijunskog izvještavanja o Vojsci Jugoslavije. Ta svirepa kazna bez ikakvog pravno valjanog osnova ne pogađa smo jednog savjesnog, profesionalnog novinara. Ona, duboko smo uvjereni, opasno uvećava našu ionako nesnosnu izolaciju u demokratskom svijetu, jer na najgori mogući način sramoti naš narod, našu državu i našu vojsku. U Vašoj je moći da kao nosilac vrhunskih političkih, državnih i vojnih ovlastenja u SRJ, taj opaki udar na fundamentalne građanske i ljudske slobode obeznazite. U nadi da ćete razumeti i uvaziti naše profesionalne i ljudske pobude za ovakvo obraćanje, pozivamo Vas da to učinite što prije«.

(Media Centar/Safax)

VIJESTI

Novi Upravni odbor TVRS

Visoki predstavnik Wolfgang Petritsch donio je odluku o okončanju mandata postojećeg Upravnog odbora Radiotelevizije Republike Srpske i istodobno imenovanju novog odbora. Odluka je, kako je saopšteno, motivisana neuspjesima vlasti Republike Srpske da u nekoliko datih rokova donesu novi zakon o RTVRS.

Članovi novog Upravnog odbora su Goran Bubić, advokat iz Banja Luke, Željko Kopanja, vlasnik i urednik »Nezavisnih novina«, Sunita Šukalo, predstavnik Media Plana u Banja Luci, i Danko Ružičić, predsjednik Sidikata tekstilaca u RS. Na čelu predsjedavajućeg odbora je ostao Miloš Babić, profesor na Pravnom fakultetu Banja Luci. Visoki predstavnik će imenovati osobu iz svog ureda kao šestog člana. Upravni odbor je odmah po imenovanju razrješio dužnosti direktora RTV Anđelka Kozomaru, a privremeno na tu funkciju postavio njegovog zamjenika Jelenu Davidović. Za glavnog urednika informativno-političkog programa imenovan je Draško Ignjatić.

Smjenjeni direktor Kozomara je odluku Viosokog predstavnika nazvao nezakonitom i okarakterisao je povlađivanjem premijeru RS Miloradu Dodiku, koji je u par navrata pokušavao da ukloni Kozomaru sa ove funkcije. Sličnog je mišljenja i Dragan Gašić, dosadašnji međunarodni supervizor ove televizije, čija je funkcija ukinuta. On je, takođe naglasio, da je RTVRS, za vrijeme njegovog i Kozomarinog mandata izrasla u profesionalan i nepristrasan medij.

Bomba za Radio Hayat u Mostaru

Na radnom stolu direktora Radija Hayat iz Mostara, Alije Lizde osvanula je 24. jula ručna bomba. »Nepoznati počinioc je provalio u prostorije radio stanice, ispreturao stvari i ostavio bombu, što bi se moglo smatrati znakom upozorenja«, rekao je novinarima Lizde, koji, inače obavlja funkciju predsjednika Saveza novinara BiH.

Motivi postavljanja bombe su još uvijek nejasni, mada u istočnom Mostaru postoji dosta ljudi koji smatraju da je »upozorenje« djelo hrvatskih ekstremista nezadovoljnih serijalom o hrvatskim logorima za vrijeme rata u BiH, koji je pokrenuo ovaj radio. Sam Lizde ne želi da se izjašnjava o motivu dok ne prikupi dovoljno informacija.

Alija Lizde je nezadovoljan indolentnim odnosom vlasti i policije oko ovog slučaja, ali i ponašanjem međunarodne zajednice, koja, kako kaže, pokazuje nezainteresovanost za ovaj slučaj koji je mogao rezultirati krvavim posljedicama.

Vučinić na policijskom informativnom razgovoru

Glavni urednik banjalučkog lista »Reporter« Perica Vučinić bio je 28. jula na informativnom razgovoru u policiji. Njega su saslušala dva policijska inspektora na osnovu tužbe, koju je protiv »Reportera« podnijela Obavještajno-bezbjednosna služba Republike Srpske zbog pisanja da je ta služba protivzakonito prisluškivala građane RS.

List je saopštio da su inspektori od Vučinića tražili odgovor na pitanja ko su autori dva teksta o prisluškivanju, a potpisani sa »Istraživački tim Reportera«, od koga je »Reporter« dobio informacije, šta je svrha objavljivanja tekstova i da li je kao glavni urednik odobrio objavljivanje tih tekstova. Prema saopštenju »Reporter«, Vučinić je odgovorio na samo dva posljednja pitanja.

»Tekstove smo objavili na osnovu mog odobrenja radi informisanja javnog mnijenja i radi demokratizacije vlasti u RS. Nikada neću otkriti ko su novinari koji su pisali tekstove, niti izvore koji su »Reporter« dali informacije, niti imena osoba koje su prisluškivane« – rekao je Vučinić

Povelja za slobodu medija

Države-članice Pakta za stabilnost za jugoistočnu Evropu, slijedeći izuzetno značajne pripremljene aktivnosti poduzete u okviru procesa 'Royaumont' na elaboraciji ove Povelje za slobodu medija;

u nadi da će cjelokupno područje, uključujući i SRJ, uskoro biti uključeno u Pakt za stabilnost i implementirati načela ove Povelje; imajući u vidu da je trajni mir u regionu, zasnovan na stabilnim demokratijama, ključan za mir u Evropi u 21. vijeku;

uvažavaju da sloboda medija, slobodan protok informacija i ideja i otvorena diskusija, bez ometanja od strane organa vlasti, jesu od vitalnog značaja za razvoj slobodnih, stabilnih i demokratskih društava, te da su to preduslovi za uspostavljanje međusobnog razumijevanja i dobrih odnosa država i njihovih naroda i stoga zaslužuju punu podršku zainteresovanih vlada i organizacija;

ponovo potvrđuju svoju saglasnost sa principima slobode izražavanja, medija i slobodnog protoka informacija, ustanovljenim Članom 19. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodnom konvencijom o građanskim i političkim pravima, OSCE-ovim načelima i obavezama i, gdje je primjenjiv, Članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama te relevantnim zakonskim propisima i drugim međunarodnim konvencijama i sporazumima, uključujući konvencije i sporazume UNESCO-a i Savjeta Evrope;

naglašavaju da promovisanje uzajamnog poštovanja, saradnje, stabilnosti i demokratije zahtijeva uvažavanje interesa, vrijednosti i kultura svih zajednica u regionu te međunarodnih obaveza u vezi sa demokratijom, ljudskim pravima, osnovnim slobodama i vladavinom prava; smatraju da postoji potreba za aktivnijom i bolje informisanom javnom raspravom u svrhu ostvarivanja ciljeva mira, stabilnosti i uzajamnog razumijevanja koji prožimaju Pakt za stabilnost; vjeruju da saradnja medijskih profesionalaca iz regiona doprinosi jačanju međusobnog povjerenja i smanjenju rizika od pojave tenzija u jugoistočnoj Evropi;

Države-članice Pakta za stabilnost, te zainteresovane strane i organizacije povezane sa Paktom, nastoje da sarađuju na zaštiti slobode izražavanja i podstiču poštovanje i primjenu sljedećih principa u regiji.

Vlade u regiji će:

1. braniti i promovisati slobodu izražavanja, informisanja, te komentarisanja i djelovanja u skladu sa vladavinom zakona i međunarodnim obavezama u vezi sa navedenim slobodama;

2. pratiti zakone o medijima i druge relevantne zakone, uključujući zakone o kleveti, i poduzimati mjere na otkrivanju i uklanjanju prepreka slobodi medija i nezavisnom novinarstvu, u skladu sa međunarodnim standardima i obavezama, uključujući ukidanje cenzorskih ovlaštenja ili ovlaštenja za zabranu štampe ili radio i TV programa;

3. podsticati i aktivno podržavati razvoj pluralističkih i lako dostupnih elektronskih i štampanih medija koji su profesionalni i nezavisni, te podsticati razvoj shema regionalne saradnje u svrhu protoka informacija;

4. potpomagati kapacitete medijskih organizacija za kontrolu njihovih vlastitih sredstava produkcije i distribucije, uvažavajući da ekonomska nezavisnost igra ključnu ulogu u razvoju i održavanju slobodnih i pluralističkih medija;
5. demokratskim putem otklanjati prepreke slobodnom pristupu izvorima informacija i potpomagati nesmetan protok informacija;
6. uvažavati da je pravo novinara da štite svoje izvore informacija u javnom interesu; bilo kakve restrikcije ovoga prava moraju zadovoljavati legitimne interese u jednom demokratskom društvu i moraju biti precizno definisane zakonom;
7. podržavati razvoj medijskih mreža koje služe slobodnom protoku informacija između susjednih zemalja i koje spajaju novinare, naročito putem razmjene mladih novinara;
8. obezbijediti odgovarajući pravni okvir za javne medijske kuće i državne novinske agencije, koje treba da služe interesima javnosti a ne interesima stranaka na vlasti ili posebnih interesnih skupina;
9. omogućiti uspostavljanje nezavisnih organa za regulisanje emitovanja, koji će biti zaduženi za implementaciju međunarodno priznatih standarda transparentnosti i odgovorne administracije emitovanja, tamo gdje ti organi već nisu u funkciji;
10. uvažavati ključnu ulogu medijskih profesionalaca u pitanjima etike medija, te podržavati regulisanje medijskog djelovanja od strane samih medija i uspostavljanje odgovarajućih struktura, nezavisnih od vlasti, u svrhu promovisanja profesionalizma, visokog kvaliteta i raznolikosti u programima i izdavaštvu. Ove strukture će, između ostalog, postavljati standarde i biti nadležne za žalbe;
11. promovisati toleranciju omogućavanjem pristupa medijima za pripadnike manjina;
12. primjenjivati ili, gdje je potrebno, usvajati zakone koji se odnose na korištenje medija u svrhu podsticanja nezakonitih akata rasizma, ksenofobije ili nasilja. Takvi zakoni imaju biti precizno i jasno definisani, uspostavljajući direktnu vezu između podsticanja i nezakonitog akta;
13. davati punu podršku medijima za promovisanje najviših standarda profesionalnog novinarstva i za obezbjeđivanje izvora nezavisnih i raznolikih informacija i mišljenja;
14. podsticati medijske profesionalce u regiji da razvijaju vlastite etičke kodekse, imajući u vidu standarde koje su uspostavile nezavisne medijske organizacije demokratskih društava te principe i norme utjelovljene u međunarodnom pravu i praksi. Ovi kodeksi treba da uzmu u obzir posebne okolnosti u ovoj regiji, te potrebu za poštovanjem ljudskih prava i prava manjina;
15. podsticati navedene nezavisne medijske organe da razvijaju i primjenjuju standarde sukladne otvorenim i demokratskim društvima, poštujući fer poslovnu praksu i političku nepristrasnost kao i međunarodne sporazume o autorskim pravima.

Juni 2000

Naredni broj »Novosti o medijima« – 31 augusta

Savjet Media plan Instituta:

Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).